

ente te doen lezen, maar een wezen. Cron. 18: 32 zal man den boog in hoot den koning en en tusschen het verstaanbare it onnoodige herhoofdstuk voor de slechts in enkele op zijn plaats is, regel voor het schrift in de verangeven.

d zeggen: „Laat ezen uit het stuk nt op den voort ge het hier Maar als regel i, waaruit later gekondigd, moet ing worden gelede redenen ver-

ieder onzer wil, elken dienst voor- in doel en maat- en voelt dat ze gelden, en komt el te kiezen, die de gevallen niet

n ook geen an- lectuur der Heil- allen dan haar ring der geloovi- ze daarin voor- deel van den geregeld en be-

ingsbeweging be- licht gesteld, t wat de kerken te gedachte dat eldgodsdienst is, a, maar heel de t worden opge- ot vter bewust- daardoor on- kwam weer dussver onge- end werd in bid- en. Bovenal, en, almeer geven; geofied werden, lioenen aan. Al e dingen, waar- dit gewenschte van kerk tegen- der hoeg werd, minste over de ke jaren werkten i kerken op Zen-

veerde medaille ar keerzijde te, dat het Practi- ging al spoedig ot wat men met: Show-isme. lat er zekere men deed als een voorkomen, latten, om te men deed, om t, luiddinkende sier toe te geven n thans noemt tize waarop de rd prijsgave; en op de manier zaken drijft. artha verdron- schuchterheid t. „Leven in uze geworden. oor deze actie ten, dan door den Heiligen zoo, het gebed ig met nadruk , maar de uiter- oeging, maakte lat het ook bij reclame en de jke kracht des

van saange- st van gedoopt- met plaat- opmerkaam- verden allerlei gingen en kin- Al die ver- bestuurt, amenkomsten, d al het denk- ar veel men- een succes zijn, rekens vooral t, den Heiligen zoo, het gebed ig met nadruk , maar de uiter- oeging, maakte lat het ook bij reclame en de jke kracht des

van saange- st van gedoopt- met plaat- opmerkaam- verden allerlei gingen en kin- Al die ver- bestuurt, amenkomsten, d al het denk- ar veel men- een succes zijn, rekens vooral t, den Heiligen zoo, het gebed ig met nadruk , maar de uiter- oeging, maakte lat het ook bij reclame en de jke kracht des

van saange- st van gedoopt- met plaat- opmerkaam- verden allerlei gingen en kin- Al die ver- bestuurt, amenkomsten, d al het denk- ar veel men- een succes zijn, rekens vooral t, den Heiligen zoo, het gebed ig met nadruk , maar de uiter- oeging, maakte lat het ook bij reclame en de jke kracht des

van saange- st van gedoopt- met plaat- opmerkaam- verden allerlei gingen en kin- Al die ver- bestuurt, amenkomsten, d al het denk- ar veel men- een succes zijn, rekens vooral t, den Heiligen zoo, het gebed ig met nadruk , maar de uiter- oeging, maakte lat het ook bij reclame en de jke kracht des

van saange- st van gedoopt- met plaat- opmerkaam- verden allerlei gingen en kin- Al die ver- bestuurt, amenkomsten, d al het denk- ar veel men- een succes zijn, rekens vooral t, den Heiligen zoo, het gebed ig met nadruk , maar de uiter- oeging, maakte lat het ook bij reclame en de jke kracht des

van saange- st van gedoopt- met plaat- opmerkaam- verden allerlei gingen en kin- Al die ver- bestuurt, amenkomsten, d al het denk- ar veel men- een succes zijn, rekens vooral t, den Heiligen zoo, het gebed ig met nadruk , maar de uiter- oeging, maakte lat het ook bij reclame en de jke kracht des

van saange- st van gedoopt- met plaat- opmerkaam- verden allerlei gingen en kin- Al die ver- bestuurt, amenkomsten, d al het denk- ar veel men- een succes zijn, rekens vooral t, den Heiligen zoo, het gebed ig met nadruk , maar de uiter- oeging, maakte lat het ook bij reclame en de jke kracht des

van saange- st van gedoopt- met plaat- opmerkaam- verden allerlei gingen en kin- Al die ver- bestuurt, amenkomsten, d al het denk- ar veel men- een succes zijn, rekens vooral t, den Heiligen zoo, het gebed ig met nadruk , maar de uiter- oeging, maakte lat het ook bij reclame en de jke kracht des

van saange- st van gedoopt- met plaat- opmerkaam- verden allerlei gingen en kin- Al die ver- bestuurt, amenkomsten, d al het denk- ar veel men- een succes zijn, rekens vooral t, den Heiligen zoo, het gebed ig met nadruk , maar de uiter- oeging, maakte lat het ook bij reclame en de jke kracht des

van saange- st van gedoopt- met plaat- opmerkaam- verden allerlei gingen en kin- Al die ver- bestuurt, amenkomsten, d al het denk- ar veel men- een succes zijn, rekens vooral t, den Heiligen zoo, het gebed ig met nadruk , maar de uiter- oeging, maakte lat het ook bij reclame en de jke kracht des

van saange- st van gedoopt- met plaat- opmerkaam- verden allerlei gingen en kin- Al die ver- bestuurt, amenkomsten, d al het denk- ar veel men- een succes zijn, rekens vooral t, den Heiligen zoo, het gebed ig met nadruk , maar de uiter- oeging, maakte lat het ook bij reclame en de jke kracht des

van saange- st van gedoopt- met plaat- opmerkaam- verden allerlei gingen en kin- Al die ver- bestuurt, amenkomsten, d al het denk- ar veel men- een succes zijn, rekens vooral t, den Heiligen zoo, het gebed ig met nadruk , maar de uiter- oeging, maakte lat het ook bij reclame en de jke kracht des

boot was iets zoo bijzonders, dat het be- richt er van en het verhaal er van in alle bijzonderheden wereldkundig werd gemaakt. Ook zijn vrouw, de zuster, deelde in die interessantheid. Ook zij was publiek persoon geworden.

En te midden van deze drukte en deze interessantheid, van en voor alle wat niet de zending samenhang, dook toen nog het gansch begrijpelijke, maar toch zoo diep be- treuenswaardige cuvel op, dat men zich voor het relaas van heel deze bewegingen, bediende van een godsdienstige termino- logie, die, innerlijk hol, aan dit alles een gewijd karakter moest geven. Overal werd „de Heere“ bijgehaald, bij te pas gebracht. Er was in al wat op de zending betrek- king had een bijzondere daad des Heeren, in zijn bestel en bestuur, in zijn verhooring des gebeds, in zijn neigen der harten, in zijn bewaring en bescherming, in den zegen, dien Hij op allen rusten deed, en die dienst deed als bewijs, dat men op den goeden weg was, en den juiste persoon en de juiste middelen had gekozen. Als een schip met een zending aan boord, door den storm heen, behouden was aangekomen, heette het ongeveer, dat het om dien zending gespaard was. Zoo werd op alles een ge- wijd cachet afgedrukt, en wende men het publiek aan de valsche voorstelling, alsof het zendingswezen een bijzonder iets was, waarbij een geheel aparte levensbeschouwing hoorde.

Een wijze van doen, daarom te gevaar- lijker, omdat het er zoo van zelf ingaat, en men er zoo licht aan went. Natuurlijk is Gods bestel en bestuur in alles, neigt Hij aller hart, en kan niets zonder zijn zegen geëijlen. Vrome zin merkt hier op, en een vroom winkelier ziet in elken klant die tot hem komt, een van God gezondene. Maar daarom maken we toch onderscheid in ons spreken tot anderen, en vooral bij ons spreken in het publiek. Vroomheid is schuchter, loopt niet met haar innigheid te koop. Men merkt Gods doen op voor zich zelf, men dankt er voor in enger kring, maar men aarzelt niet.

Publiek er over spreken, doet men alleen bij zeer gewichtige gebeurtenissen, bij buitengewone uitdrukkings, bij zeer groote offers die gebracht worden, zoodat ook voor ander oog het doen Gods in het oog springt. Maar juist deze onderschei- ding ging bij het zendingswezen geheel te loor. Het moest hier alles bijzonder heeten, alles moest hier iets buitengewoons worden aangemerkt, en van alles en bij alles moest het voor aller oog gedrukt en voor aller oor worden uitgeroepen, dat dit alles onder bijzondere leiding des Heeren had plaats gehad. En al was dit nu in den eersten aanloop eerlijk en oprecht be- doeld, het kon toch niet anders, of al spoed- igh werd het een doode formule, die men neerschreef en uitsprak, omdat ze er zoo bij hoorde, en die de taal van het hart door lippen taal of pennentaal verdrong.

Wat de leeraarsstand op kleiner schaal bedorven had, sloop hier op breedte schaal in. Gelijik men vroeger die breedte aankondigingen las van een leeraar, wiens hart bij beroep, na veel worsteling, door God geneigd was, om te gaan of te blijven, zoo werd het nu ook hier, maar hier op veel breeder schaal, toegepast, alsof het alle apostelen waren, en alsof elke zende- ling apostolische interessantheid bezat. Het liep niet overal even erg. Het Leger des Heils heeft aller record geslagen. Maar toch, principieel drong deze gevaarlijke microbe allerwegen door. Het werd de wildheid, de onijheid, de zelfingenomen- heid van een geestelijk-democratische drukte. En al ontkenen we niet, dat God de Heere ook uit dit kwaad niet zelden veel goeds heeft doen voortkomen, toch ont- slaat dit ons niet van den plicht, om op deze wonderplek den vinger te leggen. In den grond woelde hier onwaarheid, onwaar- heid in cijfers, onwaarheid in vertoon son- der wezen, onwaarheid in de heilige for- mule. Een onwaarheid, die, helaas, ook aan het kerkelijk wezen niet vreemd is, maar die hier toch een hoogste bereikte, als in het kerkelijk wezen nooit ge- zien was.

En hierbij kwam nog veel meer. Gehel deze Zendingsactie leed aan deze stuitende inconsequentie, dat ze in ijer ont- stak voor de afgedooden in verre land- streken, maar voor de afgedooden in eigen omgeving koud liet. Ijer voor de zen- ding blonk uit, waar men tegen het ongelof- van eigen familieleden geen hand uitstak. In andere werelddeelen moest de Christelijke religie uitbreiden; maar met de Heidenen onder eigen volk leefde men rustig voort, alsof de waardij van hun ziel niet in aanmerking kwam vergeleken bij de ziel van een Moor of Indiaan. Ginds moest de kerk gesticht, maar in eigen stad en dorp liet men zijn kerk verkwijnen aan bloedaarmoede. Voor de Zending offerde men wilig, voor den woud van zijn eigen kerk vond men de kleinste bijdrage te veel. Alles een jacht op het bijzondere, op het buitengewone, waarbij de liefde voor het ordinaire en ge- woon geheel in de schaduw werd gesteld.

Dat sloeg vanzelf van de kerk op de Confessie over. Wat gaf men nog om een stuk der belijdenis waarvoor onze vaders ten bloede toe hadden gestreden? Wat deed het er toe, of het Arminianisme met zijn menscheelike zelfverheffing weer welig voort- tierde? Bij de Heidenen had men met dat alles niets te maken, zoo men hun maar het Evangelie bracht. En of dat Evangelie ook al door sommigen verstaan werd in een zin, die geheel tegen ons verleden en tegen den ons toebetrounden schat der waarheid lag, dat deed er niet toe. Het was en bleef toch alles het Evangelie, en het Evan- gelie kon men immers op een stiltevrije schrijven.

Zoo kreeg alle dwaling en wanbegrip vrij spel, zoo werd men zelf voor alle fijner ontleding der waarheid onverschillig; en

toen nu allengs de verloochening van het Schriftgezag insloop, en zelfs de persoon en het wezen van den Heiland geheel in strijd met de Schrift werd voorgesteld, ging het toch niet aan, zich hietge toe te ver- zetten. Immers ook die afgedooden waren zendingsvrienden, en niet de Schrift, maar zendingsvrienden werd tootsteen van waarheid.

Eindelijk kwam hier nog dit laatste lewaad bij, dat de Zending, van de Kerk los, in verband trad met allerlei politieke en commercieele overwegingen. Dat was minder hier, dan onder de Engelsche en Amerikaansche zendingen het geval. Hun zending moest tevens aan de glorie van hun land dienstbaar worden gemaakt. De zendingen gingen voorop, de soldaten en koopliu kwamen achter hen aan; en in menigte zijn ze te noemen, de landstreken, die feitelijk door de zending niet voor het Koninkrijk van Christus, maar voor het Britsche koninkrijk veroverd zijn. Denk slechts aan Zuid-Afrika, en aan den geest die ten opzichte van Afrika van de zending is uitgegaan. Ook aan wat de Boeren van de Engelsche zendingen te verduren hadden. En wat de Amerikaansche zendingen aangaat, kan elk deskundige u zeggen, hoe zij maar al te vaak hun heilige zaak aan de zaak van de republiek en van de business huwden.

Dit alles sta hier niet als verwijt. De kerken blijven hier de hoofdschuldigen. Zij hadden haar taak verwaarloosd, haar roep- ping vergeten. En de actie, die toen uit den boezem der geloovigen is opgegaan, steekt haar nog de oogen uit. Zonder die actie zaten we nog in het oude moeras, en het is wel waarlijk door deze actie, dat God de Heere ten slotte de kerken weer tot jaloesheid verwekt heeft, en tot nieuw krachtsbe- toon bezield.

Maar al wordt dit volmondig erkend, daarom mag het oog niet worden gesloten voor de donkere schaduwzijde die op heel deze actie rust. Ze miste het verband met de kerk van Christus. Ze miste de juiste evenredigheid tusschen de actie van den wil, van het gemoed en van het geheilige denken. Ze daalde van de bergen af als een wijde waterstroom, maar groef zich geen bedding uit, die tusschen de ge- wenschte oevers was ingesloten.

Het was practicisme. Behoeftte aan krachts- uiting, behoefte aan uitwendige bevestiging, behoefte aan drukte, behoefte aan resultaat, behoefte aan succes. Ieder moest aan het werk gezet. Om die drukte actie door te zetten, moest de reclame in dienst genomen. En om die reclame geestelijk te tinten, moest het heilige naar beneden getrokken, en het teeder gemoed geschoekt, de waar- heid opgeofferd worden. En juist daardoor staat ze thans in de wereld als een macht van ongelooflijke afmeting, maar zonder dat de Heidensche wereldmacht of de Islam in of buiten Europa er ook maar door ge- schokt is.

Recensien.

Geschiedenis van het Godsdienstig en Kerk- lijk leven van het Nederlandsche volk 639-1900. Stuk VI. Aan ons volk verhaald door J. Kuiper, met een inleidend woord van Dr. P. J. Krom- migt, N. H. Pred. te Wierden, A. H. ten Bokkel Huizing, Utrecht.

Van dit reeds zoo gunstig beoordeelde werk verscheen nu het laatste stuk. Het loopt over de laatste dertig jaren on- geveer van ons godsdienstig en kerkelijk leven. De schrijver geeft hierin zeer veel beschieden- o. a. over de florenkwistie in Friesland; de Doetinchemsche stichtingen; de Vrije Univer- siteit; de Dolantie; de Zending; de arbeiders- beweging etc., vermeerderd met korte levens- beschrijvingen en bijzonderheden omtrent man- nen van allerlei richting. Prof. H. J. Scholten, Dr. J. W. Felix, Dr. Mr. W. Van den Bergh, Dr. Ph. J. Hoedemakers, de professoren der Vrije Universiteit, Dr. A. G. J. Vos Aan, Prof. Dr. J. H. Gunning en vele anderen.

Op den lof van nauwkeurigheid en uitgebreid- onderzoek kan de heer Kuiper tot het laatste toe rechtmatig aanspraak maken. Zeker heeft hij ook getracht de feiten zoo objectief mogelijk weer te geven, al is het ook, dat particuliere bronnen wellicht, waaruit hij somtijds putte, wel eens oorzaak zullen geweest zijn, dat er te schille kleuren kwamen en er eenzijdig voorgesteld werd. Ik denk o. a. aan het gebeurde met Dr. V. en Dr. W. te Leiden- dorp. blz. 637, 638.

Met warmte heeft deze belangrijke arbeid bij ons Christenfolk aanbevolen. De uitgever verzocht ons er op te wijzen, dat het werk voortaan slechts gebonden ver- krijgbaar is, en dat de prijs is gebracht op f 6.50.

Een der vorsten van den oorlog in Zuid- Afrika en iets over het onderwijs in Transvaal door J. A. Wormer Jr. te Pretoria. Boekhan- del voorheen Hovoker & Wormer. Amsterdam- Pretoria.

Dit boek is in frisschen stijl geschreven en de argumentatie is bondig. De schrijver be- wijst, dat het Jingoisme, de onverzadelijke annexatielust, één der hoofdoorzaken van dezen onrechtigen oorlog is geweest, en tevens maakt hij duidelijk, dat ook menige Brit kan wanen voor een rechtvaardige zaak te vechten, omdat jaren lang de publieke opinie in Engeland ten opzichte van Transvaal en de Boeren stelsel- matig op een dwaalspoor gebracht is. Na gewezen te hebben op de uitnemende wijze, waarop Transvaal in de laatste jaren voor het onderwijs zorgde, doet de heer Wormer in zijn laatste hoofdstuk de vraag: Wat moeten wij Hollanders nu doen?

En zijn antwoord is: „Moreel, en voornamelijk materieel ledere poging stennen, die de bevo- dering van kennis van de Hollandsche taal ten doel heeft, en mede kan werken om den invloed van de Engelsche taal en zeden te weren.“

M. i. heeft dit werk blijvende waarde, ook om het aanhangsel, waarin de schrijver een lijst geeft van de voornaamste werken en brochures, die er over Zuid-Afrika verschenen zijn.

WIJNINGA.

Voor Kootwyls Scholen.

Ingekomen bij Dr. HOUTZAGERS: Van Dr. W. Visser, te Oosthem (Friesland) f 1; uit Nijkerk, gevonden in de collectie van 9 Sep- tember f 0.50; van den heer G. Torneboom, hoofd der school te Voorschoten f 1; letters J. B. te Woerden, een coupon, groot f 1.48 1/2; door Dr. W. Verhoef, te Berkel (Z.-H.), van Dr. Kooi te Pijnacker f 2.50.

In hartelijken dank ontvangen.
D. HULLEMAN,
Kootwijk. Penningmeester.

Uit de Pers.

In de *Frische Kerkbode* gaf Dr. A. Kuiper Jr. een lezenswaardig artikel over de Voorberei- ding en de Dankzegging in verband met de viering van het Heilig-Avondmaal.

We stonden in ons eerste stuk stil bij art. 61 van de Kerkenordening. En we zagen hoe het juist door de Reformatie der Kerken weer komen kon tot naleving der condities om tot het Avondmaal toe te laten. We zagen ook hoe die condities op het allernaauwst met het wezen der Kerk samen- hangen, door belijdenis des geloofs af te nemen, daar de Kerk de *vergadering der geloovigen* is en door te vragen naar een getuigenis van vromen wandel, daar de Kerk is de *gemeenschap der heiligen*.

In dit stuk willen we nagaan wat de K. O. in art. 62 en 63 aangaande de viering van het heilig Avondmaal vaststelt. Hoofdzak is wel de groote vrijheid, die het eerste dezer artikelen aan de Kerken toestaat, waar het heet: Een iedere Kerk zal zulke man- ier van bediening des Avondmaals houden, als zij oordeelt tot de meeste stichting van dien.

Artikel 61 is zeer bindend, dat stelt twee con- dities, waaraan absoluut voldaan moet worden. Wat men wel eens hoort van Kerken, die ook wel toelaten tot het H. Avondmaal diegenen, die nog geen belijdenis des geloofs hebben afgelegd, is niet goed, is in strijd met de K. O., die uitdruk- kelijk zegt: men zal *niet* aan Avondmaal des Heeren toelaten, dan die naar de gewoonte der Kerk, tot dewelke zij zich voegt, belijdenis der Gereformeerde religie gedaan heeft.

En tegengesteld dat bindende van het absoluut noodzakelijke, wordt men vrij gelaten in het meer middelmatige, waarbij dan elke Kerk zelf te oordeelen heeft wat tot de meeste stichting diest. De kwestie, waarom het hierbij gaat, wordt duide- lijk door inzage der oude Kerkenordeningen van de vroegere Synodes. Dan wordt er altoos bij de artikelen, handelende van het Avondmaal, gespro- ken over Voorbereiding en Nabetrachting. En het is opmerkenwaardig, hoe de D. K. O. van 1618 19 noch over Voorbereiding noch over Nabetrachting met een woord spreekt, maar, in plaats van dien aangaande, de bevelen, zoo mild mogelijk is met de te verliezen vrijheid.

Het Convent van Wezel (1568) schreef voor dat men het Avondmaal veertien dagen te voren vo afkondigen. Die afkondiging stond met de Voor- bereiding in het allernaauwst verband. Er zijn gemeenten, waar men wel de afkondiging doet, maar de voorbereiding achterwege laat. Maar dan heeft men geen oog voor het verband tusschen de beide, dan vergeet men waarom die afkondi- ging is ingesteld en ziet men over het hoofd, waartoe zij strekt.

De Acta van Wezel (1568) wijst zulks uit, waar men leest dat het zeer dienstig zal zijn veertien dagen van te voren de viering des Avondmaals af te kondigen, *opdat* en de Ledematen der Ge- meente haar tijdelijk mogen bereiden, en de Ouderlingen elk in zijn wijk tijdelijk hun ambt waarnemen." Het woordje *opdat* legt onlos- cheikbaar het verband tusschen Voorbereiding tot en afkondiging van het Avondmaal.

Op de Synode van Dordt 1574 gingen de Ker- ken wederom een schrede voorwaarts en stelden toen een bepaalde *voorbereidingspredikatie* vast, waarin dan gehandeld moest worden van de be- proefing des menschen en van de verzoening met God en den naaste. En in precies gelijken geest werd weer besloten op de volgende Synode te Dordt van 1578: „Men zal voor de bediening des Avondmaals eene predikatie doen, in welke van de bekeering des menschen, beproefing zijne selfs, en zijne verzoening met God en den naaste, en diergelijke materieën meer zal gehandeld worden. Maar sinds zijn dan ook bijna altoos gehouden, dat men de K. O. terugkomen. Wel wordt er over gespro- ken, maar men verlaat men als verplijching legde men het niet meer op. Integendeel, men sprak uit *zoo* zal een iegelijke gemeente hier in doen dat een iegelijk haar bekwaamt dunkt te wezen" (Synode Middelburg 1578). En in dien geest werd voortdurend gesproken, en in verband met deren gedachten gang hebben we het begin van art. 62 der Dordtsche K. O. 1618 19 te beschouwen.

In verband hiermede willen we er ook op wijzen, dat men destijds de voorbereidingspredikatie niet op den Zondag vooraf hield, maar den Zaterdag veld vóórdaag aan den dag der bediening.

In elk geval de K. O., waaronder wij nu leven, schrijft de afzonderlijke voorbereidingspredikatie niet voor, maar laat haar in de vrijheid der plaat- selijke Kerken.

Maar dit blijkt evenzeer uit de oude Kerkenor- deningen en uit de Historie, dat de voorberei- dingspredikatie destijds in zwang waren, niet er veel aan hechte, ja zelfs tot twee malen toe vaststelde, dat ze gehouden zouden worden. Sinds zijn ze dan ook bijna altoos gehouden, had men er een bepaalde voorleefde voor, en was de gemeente er zeer op gesteld. Een weinig Ker- ken zullen ze nu nog houden, maar niet hielden die predikatie bepaald tot de meeste stichting diest, zooals dan toch het biding onzer tegen- woordige K. O. is.

Gods Woord eischt zeer bepaald de zelfbeproe- ving bij den gang ten heiligen Disch „Maar de mensch beproeve zich zelf en ste altoos van het brood, en drinke van den drinckbeker" (1 Cor. 10: 28). Op die zelfbeproefing moet dus worden aangedrongen. Allermint kan gezegd, dat de zelf- beproefing en de voorbereidingspredikatie zelfde zijn, en zij velen, die zoo denken, althans schijnen. Zeker is, dat zij naar de Voorberei- ding" geweest en nu kunnen zij wel zoo aangaan. Maar dan verstaan ze niet, dat er *zelfbeproefing* moet zijn, en dat de voorbereiding geen ander doel heeft dan u op de zelfbeproefing te wijzen. Wanneer het van de voorbereiding niet tot zelf- beproefing komt, dan is die voorbereiding of zelf- goed geweest of met onvruchtbaarheid geslagen en bereikt haar doel niet.

Nu wordt er een afzonderlijke Voorbereiding wel aangevoerd, dat er eenig geestelijk gevaar schuilt in een stelsmatige voorbereiding voor het Avondmaal, en dat zoo iets er spoedig toe leidt om in andere weken, als er geen Avondmaal is, het niet zoo nauw met den ernst des levens te nemen. Men is dan van oordeel dat de toestand der ge- meente ten allen tijde die van zelfonderzoek en zelfbeproefing moest zijn. Men komt er af, zich alleen dan voor te bereiden als het Avondmaal staat gevierd te worden. Zelfbeproefing, zoo zegt men, moet er ten allen dage zijn.

Er zal wel niemand zijn, die ontkent, dat er in dezen gedachten gang naar een hoog geestelijk ideaal gegrepen wordt. Ja de toestand moest altijd, zonder ophouden zoo zijn! Maar is dat ook *zoo* er *moest* zooveel zijn, maar er *is* *zoo* weinig.

Het ideaal staat altijd zooveel hoger dan de werkelijkheid.

Men *moest* altijd bereid zijn om te sterven. Maar toch, hoe weinigen staan alle dagen des le- vens geestelijk zoo hoog? En is het niet als de schaduw des doods over uwe sponde geworpen wordt, dat het dan in bijzondere mate heet: Be- reid u huis, want heden sijn wij sterren. En

zoo verstaan we het ten volle, dat Kerken, die niet staan naar te hooge dingen, maar de volle werkelijkheid onder oogen zien, ten allen tijde als het heilig Avondmaal weer zal worden uitgereikt eene Voorbereiding houden, om bij vernieuwing tot ernstige zelfbeproefing op te wekken. We weten dus wel dat de zelfbeproefing er dagelijks moest zijn, maar als het Avondmaal nadert, dan wordt die zelfbeproefing met zooveel meer klein gepredikt, evenals de mensch wel ten allen dage bereid moet zijn om te sterven, maar toch, als de stervensuur daar is, de volle ernst des doods zoo veel te waardeer op de ziel aanstoot.

Met de zoogenaamde Dankzegging staat het daarentegen ietwat anders.

De Synode van Dordt 1574, die zeer bepaal- delijk de Voorbereidingspredikatie instelde, was op het punt der openbare Dankzegging een andere gedachte toegedaan. Dienaangaende besloot ze dan ook: „Is besloten dat men 's namiddags als het nachtmal gehouden is, de predikatie der Ca- techismus naar de gewoonte onderhouden zal." De Synode van Dordt 1578 dacht er in gelijken geest over. Wel voorbereidingsprek voor het Avondmaal, maar na het Avondmaal zal men met de gewone predikatie van den Catechismus voort- varen. Eerst op de Synode van Middelburg 1581 kwam hier eenige kentering in. Toen werd de kwestie van Dankzegging is een afzonderlijken dienst wederom besproken en nu niet bepaald verboden, maar ook volstrekt niet opgelegd, alleen in de vrijheid der Kerken gelaten, en zoo bleef het voortaan staan.

In elk geval het dus uit deze historische ge- vens, dat onze vaders over Voorbereiding en Dank- zegging niet gelijk dachten. Voor de Voorberei- ding voelden ze meer. Daar hebben ze meer dan eens een aparten dienst voor vastgesteld in de K. O. Maar als de afzonderlijke Dankzegging aan de orde kwam, was het eerst telkens: *neen*, niet altoos, maar met de gewone catechismuspredik- tie doorgaan. En eerst in later tijd hebben ze het in de vrijheid der Kerken gelaten. Waren er nu Kerken, waar men er op stond, waar men er een aan hechte, dan was het op zich zelf niet een *zoo* verkerkt, dat men er noodzakelijk tegen in moest gaan, maar kon en mocht het wel gedaan worden. Edoch, aanbevelen werd het nooit.

Ja, we mogen verder gaan en zeggen, dat zelfs de K. O. van Dordt 1618 ons in een andere rich- ting wijst. Wanneer we in artikel 68 lezen dat de Catechismus altoos moet gepredikt worden *dat deselve jaarlijks mag getindigd worden*, volgens de afdeeling in den Catechismus selven daarop ge- maakt, dan willen we dit keer niet nagaan of het wel te verdedigen is, wat sommige Dienaren doen, als zij niet een geheele Zondagsafdeeling bein- den, maar slechts een enkele vraag en zondende- soms drie of vier jaar noodig hebben om den Ca- techismus door te komen. Die Dienaren houden zich aan artikel 68 der K. O., maar gaan daar- tegen in.

Maar wel willen we artikel 68 der D. K. O. be- zien in verband met de Dankzegging na het Avond- maal. En dan is het duidelijk, dat de K. O., be- palende dat de Catechismus eens per jaar geheel door moet worden gegaan, daar deze Catechismus in 52 Zondagen verdeeld is, geen plaats laat voor afzonderlijke dankzegging.

Wanneer we artikel 68 lezen, dan kunnen we niet anders oordeelen, of ook de Dordtsche Synode van 1618 heeft zich gehouden aan de stellige uit- spraken der Synodes van 1574 en 1578, om na het Avondmaal geen afzonderlijken dienst voor de dankzegging te houden, maar gewoon met den Catechismus door te gaan.

Men lette wel op de uitdrukking *afzonderlijke dienst*. Want het is niet altoos, dat men geen dankzegging wilde en zich daar tegen schrap sette. Integendeel, een Avondmaal *zonder* dank- zegging is niet denkbaar. De dankzegging behoort er zeer zeker bij. Maar men wilde de dankzeg- ging onmiddellijk na het Avondmaal hebben. Het Avondmaal en de dankzegging hooren in éénen dienst thuis. De dankzegging staat dan ook ge- heel in de Liturgie aangegeven, keurig en schoon. En omdat men van oordeel was, dat Avondmaal en dankzegging bij elkaar hoorden, daarom zag men er altoos tegen op, voor de dankzegging een afzonderlijken dienst in te richten.

Den eenen kant heeft dus de D. K. O. in artikel 68 wel vrijheid aan de Kerken om te doen naar het haar goeddunkt in zake de Dankzegging, maar aan den anderen kant wordt toch in art. 68 een handwijze aanbevolen, die we hebben in het oog te houden en die niet goed met afzonderlijke diensten voor Dankzegging bestaanbaar is. Althans niet, zooals het thans gewoonte is, waar de dank- zegging de Catechismuspredikatie verdringt. Men zou dan ten minste een afzonderlijken dienst, buiten de Catechismuspredikatie om, daarvoor moeten inrichten.

Artikel 69 der D. K. O. geeft niet twee voor- schriften, maar twee werken aangaanden den tijd der Avondmaalsviering. Er wordt hier gesproken van *salle* twee maanden eens" en van *dat* op den Paschdag, Pinksterdag en Kerstdag hetzelfde geschiedt. Dit zijn echter geen vaste bepalingen, geen uitdrukkelijke voorschriften, maar een paar wenken, een paar raadgevingen.

Dit blijkt al aanstonds uit wat er onmiddellijk aan toegevoegd wordt: *zooveel het mogelijk is* en *waar* het de gelegenheid der Kerken lijden kan." Voorbereiding en dankzegging hangen rechtstreeks met het wezen van het Avondmaal samen. Maar *ook vaak en wanneer* er Avondmaal gevierd zal worden, staat niet in Gods Woord aangegeven, is ook niet naar aanleiding van het wezen van het Avondmaal te bepalen. Dat staat nu geheel en volkomen aan de vrijheid der Ker- ken. Dat heeft elke Kerk naar omstandigheden te bepalen.

Dat er in artikel 63 sprake is van alle twee maanden eens, heeft dan ook met eenig beginsel als zoodanig hoegenaamd niets te maken. In de Roomsche Kerk was het gewoonte ge- worden, eens per jaar de Communie te gebruiken. En die gewoonte was zoo ingekankerd bij het volk, dat toen de Kerken der Reformatie het Avondmaal als zoodanig herstelden, zeer velen dat Avondmaal dan ook maar eens per jaar wilden gebruiken, en wel met Paschen.

Voetius klaagde er schrikkelijk over dat deze gewoonte werkelijk een tyran was in zijn dagen, want de lieden o, zoo moeilijk van af waren te krijgen. En tegenvoer die Roomsche praktijk van eens per jaar de Communie, stelden nu de Hervormers de geschichte van vaak, telkens, herhaaldelijk het Avondmaal, *zonder* echter aan een bepaald getal te hangen.

Calvin begon aanvankelijk dan ook met elke week Avondmaal te laten houden, doch spoedig werd het bij hem eens per maand, zooals à Lasco het trouwens reeds dadelijk had vastgesteld. De gedachte van à Lasco en Calvin was alleen om het Avondmaal gedurig en telkens te laten bedienen. Onze Vaders pleitten op dien grond voor een Avondmaal om de twee maanden. In bijna alle Kerkenordeningen wordt dit aanbevolen, onder dat het echter ook als een voorschrijft gold.

Bij zeer weinig Kerken is dit aanbevolen, van alle twee maanden eens, nageleefd. Het *zoo* wel heerlijk zijn als het algemeen werd nageleefd. Maar de tyran der gewoonte (om met Voetius te spreken) heeft bijna alle Kerken tot een onver- anderlijke gewoonte van vier keer per jaar geleid. Daartegen bestaat nu op zich zelf wel geen be- waars, omdat aan het getal 6 als zoodanig nooit enige betekenis is gegeven, en men alleen op het oog had het Avondmaal vaak telkens, gedurig, herhaaldelijk te laten bedienen. En daarom heeft de D. K. O. de kerken ook nooit aan het bepaald getal van 6 gebonden, maar zulke in de vrijheid gelaten, edoch, het wel als ideaal getoetend.

Niet anders staat het met den tweeden wenk in art. 63 der K. O. over het Avondmaal op de Feestdagen te bedienen. Hier is eveneens een be- paald voorschrijft, een vaste bepaling, maar een wenk, zooals blijkt uit de toevoeging *en salstich- telijk zijn*, waar het de gelegenheid der Kerken lijden kan.

De positie der Feestdagen was trouwens destijds een geheel andere dan tegenwoordig.

In de Roomsche Kerk was het tot een buiten-

gewoon opdrijven der Feestdagen gekomen. Zelfs zoover, dat men eigenlijk de Feestdagen boven den Zondag, den dag des Heeren, stelde. Hier- tegen kwam de Reformatie, met name Calvin, in verzet en begon een strijd tegen de Feestdagen. Dit pogen vond echter hier te lande nooit ingang bij de gemeente, die integendeel sterk aan de Feestdagen bleven hechten. En zoo is het geko- men, dat het eerste pogen om de Feestdagen geheel af te schaffen, mislukte, maar dat anderzijds de beoefening der Feestdagen als Gedenkdagen tot hare juiste waarde is teruggebracht, en de Dordtsche Kerkenorde in art. 67 vaststelde, dat ze onder- houden zouden worden, en de Kerken op een hooge ultrondering na, sinds haar Kerstfeest, Paschfeest en Pinksterfeest als dagen van Goede Boedschap vierden.

Dat art. 63 aanraadt op die dagen het Avond- maal te vieren, kan nooit daarin liggen dat men die dagen als iets bijzonders voor het Avondmaal beschouwde. Dat zou superstitie zijn. Dat was het juist wat men aan Rome bewist had, in wel- ken strijd men een openblik te ver was gegaan, door ze totaal te schrappen, waarop men echter toch spoedig weer terugkwam.

De bedoeling zal, naar het ons voorkomt, wel geweest zijn, om de gemeente af te helpen van de zonderlinge idee om alleen op Paschen Avond- maal te houden, waar men krachten Roomsche traditie nog te veel aan vast zat. We hooren de oude Godgeleerden er over klagen, dat de ge- meente wegleef van het Avondmaal omdat het geen Paschen was. En in dat licht kunnen we verstaan dat de D. K. O. bepaalde, ten einde de gemeente van dergelijke dwangbepalingen af te helpen, waar het stichtelijk was, dus tot opbouw kon dienen, op alle Feestdagen het heilig Avond- maal te vieren.

Maar waar we thans met dergelijke dwangbe- grippten niet te hebben, heeft voor ons in onzen tijd deze wenk, om het Avondmaal op *alle* Feestdagen te vieren, eigenlijk zijn betekenis en reden van bestaan verloren.

Het Avondmaal alle twee maanden te vieren, blijven we van harte aanbevelen. Om het Avond- maal op *alle* Feestdagen te vieren kunnen we nu niet meer adviseren, wij de tegenstelling met *sallen* op Paschen" niet meer bestaan, en zoodoende, om van tal van andere redenen te zwij- gen, artikel 67 der D. K. O., dat de Feestdagen onderhouden zullen worden, des te beter tot zijn recht kan komen.

M. K. Jr.